

درس فارج فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

تاریخ: ۷ آذر ۱۴۰۱

موضوع جزئی: اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر جنابت] از وضو

مصادف با: ۳ جمادی الاول ۱۴۴۴

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

جلسه: ۳۶

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

بحث در ادله قائلین به عدم اجزاء سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] از وضو بود. به پنج دلیل در این رابطه اشاره شد.

دلیل ششم، مرحوم صاحب جواهر (ره) فرموده است که اخباری وجود دارند که بر وجوب وضو در کنار غسل‌های سه‌گانه (غسل استحاضه قلیله، متوسطه و کثیره) دلالت دارند و این کاشف از این است که وضو در کنار سایر اغسال [غیر از غسل جنابت] لازم است و مؤید نظریه کسانی است که عدم کفایت غسل غیر جنابتی از وضو را قائل‌اند.^۱

اشکال بر دلیل ششم

دستور به وضو اجمالاً مورد قبول است، یعنی دستور به وضو در برخی از اقسام استحاضه فقط برای نمازهایی است که میان آنها با غسل، زمانی طولانی سپری شده باشد، یعنی شخص غسل استحاضه کرده است و تا زمانی که می‌خواهد نماز بخواند فاصله شده است که چون فاصله شده است طبعاً خون جریان دارد لذا وقتی شخص می‌خواهد نماز بخواند باید وضو بگیرد و لذا حکم به لزوم وضو در بعضی از اقسام استحاضه را نمی‌توان به همه اغسال غیر جنابتی تعمیم داد بنابراین، در بعضی از اقسام استحاضه چون در فاصله‌ای که بین غسل و نماز ایجاد می‌شود، حدث استحاضه سر می‌زند و خون جریان دارد، شخص باید برای نماز، وضو بگیرد، اما اگر بین غسل و نماز خواندن فاصله نیفتد، یعنی بلا فاصله بعد از غسل استحاضه، نماز خوانده شود، وضو لازم نیست و غسل از وضو کفایت می‌کند بنابراین، لزوم وضو فقط مختص مواردی است که بین غسل و نماز فاصله بیفتد. روایاتی که به غسل استحاضه و جمع بین نماز ظهر و عصر یا جمع بین نماز مغرب و عشا اشاره دارند نیز به لزوم وضو اشاره‌ای ندارند، روایت ذیل از جمله آن روایات است؛

عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: قَالَ: «الْمُسْتَحَاضَةُ إِذَا ثَقَبَ الدَّمَ الْكُرْسُفَ اغْتَسَلَتْ لِكُلِّ صَلَاتَيْنِ وَلِلْفَجْرِ غُسْلًا وَإِنْ لَمْ يَجْزِ الدَّمُ الْكُرْسُفَ فَعَلَيْهَا الْغُسْلُ لِكُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً وَالْوُضُوءُ لِكُلِّ صَلَاةٍ...»^۲.

در این روایت، آمده است که زمانی که خون استحاضه در پنبه فرو رفت، زن باید برای هر دو نماز [مغرب و عشا] و نماز صبح یک غسل انجام بدهد و اگر خون از پنبه تجاوز نکند پس زن مستحاضه برای هر روز باید یک غسل کند و برای هر نماز وضو نیز بگیرد....

سکوت از وضو در صورت فرو رفتن خون در پنبه و اکتفا به غسل برای هر دو نماز مغرب و عشا و همچنین، نماز صبح، دلیل بر این است که وضو در صورت فرو رفتن خون در پنبه فقط در نمازهای واجبی که به غسل متصل نیست، لازم است، یعنی در فرضی که خون در پنبه فرو نرفته باشد و بین نمازها فاصله شده باشد باید برای هر روز یک غسل کند ولی برای هر نماز باید وضو بگیرد.

۱. محمد حسن، نجفی، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، ج ۳، ص ۲۴۳.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الإستحاضه، باب ۱، ص ۳۷۴، ح ۶.

پس با توجه به اینکه شارع گفته است که زمانی که خون استحاضه در پنبه فرو رود، زن باید بعد از غسل استحاضه بین نماز ظهر و عصر یا مغرب و عشا جمع کند و با اینکه در مقام بیان بوده است، لکن متعرض لزوم وضو نشده است و این، حاکی از این است که وضو لازم نیست و فقط در صورتی که بین غسل استحاضه و نماز فاصله افتد، زن باید وضو بگیرد.

نکته: مرحوم آیت الله خویی (ره)، وضو را در استحاضه متوسطه لازم می‌داند و دلیل آن را اخبار خاصی می‌داند که در رابطه با آن وارد شده‌اند.

بنابراین، لزوم وضو در رابطه با غسل استحاضه، استثناء است که در فرض فاصله افتادن بین غسل و نماز، وضو لازم است و قاعده نیست که گفته شود که در همه اغسال غیر جنابتی وضو لازم است و لزوم وضو در استحاضه متوسطه نیز به خاطر دلیل خاصی است که وارد شده است.

ادله اجزاء و کفایت غسل جنابت از وضو

همان گونه که قبلاً [در جلسه ۳۱] اشاره شد، غسل جنابت بی‌نیاز از وضو است و با وجود غسل جنابت نیازی به وضو نیست.

دلیل اول، آیه شریفه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ... وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا...»^۱.

مهمترین دلیلی که برای مجزی بودن غسل جنابت از وضو، اقامه شد این بود که تفصیل، قاطع شرک است یعنی وقتی شارع مقدس حکم یک موضوع را جداگانه بیان کرد و حکم موضوعی دیگر را نیز جداگانه بیان کرد، معنایش این است که حکمی که برای آن موضوع بیان شده است، مختص همان موضوع و حکمی که برای موضوع دیگر بیان شده است نیز مختص همان موضوع است و معنا ندارد که بین این دو حکم جمع گردد و شرک بین آن دو متصور شود لذا وقتی حکم جنب از طرف شارع، تفصیلاً بیان شده است و فرموده است: «وَأِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا»^۲ و گفته شده است که جنب باید غسل کند و همچنین، حکم وضو نیز تفصیلاً از جانب شارع بیان شده است و فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ...»^۳، معنا ندارد که در جایی که شخص، غسل جنابت را انجام می‌دهد، گفته شود که باید وضو نیز بگیرد، چون تفصیل، قاطع شرک است و همچنین، در موردی که وظیفه شخص این است که وضو بگیرد، معنا ندارد که گفته شود که باید غسل نیز انجام دهد.

دلیل دوم: روایات

همچنین، عرض شد که روایات زیادی وارد شده‌اند که بر کفایت غسل جنابت از وضو دلالت دارند و این روایات به حد استفاضه رسیده‌اند. جهت یادآوری به بعضی از آن روایات اشاره می‌شود:

روایت اول: عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ ذَكَرَ كَيْفِيَّةَ غَسْلِ الْجَنَابَةِ، فَقَالَ: «لَيْسَ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ وَضُوءٌ»^۴.

روایت دوم: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى مُرْسَلًا: «أَنَّ الْوُضُوءَ قَبْلَ الْغُسْلِ وَ بَعْدَهُ بِدْعَةٌ»^۵.

روایت سوم: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع)؛ يَقُولُ: «الْوُضُوءُ بَعْدَ الْغُسْلِ بِدْعَةٌ»^۶.

۱. «المائدة»: ۶.

۲. همان.

۳. همان.

۴. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الجنابة، باب ۳۴، ص ۲۴۶، ح ۲.

۵. همان، باب ۳۳، ص ۲۴۵، ح ۵.

۶. همان، ص ۲۴۵ و ۲۴۶، ح ۶، ح ۹، ح ۱۰.

گفته شده است که روایت موثقه ابی بکر حضرمی بر لزوم وضو در کنار غسل جنابت دلالت دارد زیرا در این روایت، قبل از غسل جنابت، به وضو امر شده است؛

عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع)؛ قَالَ: سَأَلْتُهُ قُلْتُ كَيْفَ أَصْنَعُ إِذَا أُجِنَبْتُ؟ قَالَ: «اغْسِلْ كَفَّيْكَ وَفَرْجَكَ وَتَوَضَّأْ وَضُوءَ الصَّلَاةِ ثُمَّ اغْتَسِلْ»^۱.

لکن عرض می شود که این روایت بر تقیه حمل می شود چون با موافق مذهب عامه است و مخالف کتاب و سنت است بنابراین به این روایت نمی توان تمسک کرد.

نکته: ائمه (ع) گاهی در شرایطی قرار می گرفته اند که چاره ای جز تقیه نداشته اند تا جایی که نقل شده است که امام حسن عسکری (ع) از جایی عبور می کرد، به ایشان سلام شد، آن حضرت (ع) جواب سلام را نداد و وقتی سؤال کردند که چرا جواب سلام ما را ندادی؟ آن حضرت (ع) فرمود که به خاطر حفظ خون شما جواب ندادم تا متوجه نشوند که شما شیعه هستید.

«الحمد لله رب العالمين»

۱. همان، باب ۳۴، ص ۲۴۷، ح ۶.